

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (356)

Di me perque. Non posse vivere cetanti te Μνήμη Αριστείδη Λιαναντωνάκη

Ψε έναν πλήρη κύκλο ζωής κι έφυγε χωρίς ιδιαίτερες επιπλοκές υγείας. Έφυγε σε μια στιγμή της ζωής του τέτοια, που οι ειδικοί κι οι φίλοι να φέρνουν στη μνήμη τους μόνο καλές στιγμές του, εκείνες που επισφραγίζονταν με το φωτεινό του χαμόγελο.

Άφησε πίσω του τα επίγεια πριν από σαράντα μέρες ένας βέρος Ρεθεμνιώτης. Μπορεί βέβαια να έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην Αθήνα, όμως ήταν πάντα στο Ρέθυμνο, είτε με φυσική παρουσία τα καλοκαίρια είτε με την ανάγνωση των εφημερίδων του, με το τηλέφωνο και με τη διατήρηση ισχυρότατων δεσμών με τους Ρεθύμιους της Αττικής. Τον ξεπροβοδίσαμε στη Μεσοαμελίτισσα θλιμμένοι και κατηφείς ασφαλώς αλλά όχι και οδυρόμενοι, αφού διέγραφε

Πολλά χρόνια πριν είχε κι εκείνος ξεπροβοδίσει τον αδελφό του Μανόλη, κι αργότερα και τις πρώτες του ξαδέλφες Αργυρή και Ειρήνη. Έφτασε έτσι χρονολογικά πολύ κοντά στον αιώνα, μένοντας σταδιακά χωρίς συνομήλικους αλλά και χωρίς φίλους της ηλικίας του. Το παρεάκι τους των Ρεθεμνιωτών που βρίσκονταν μια φορά την εβδομάδα στο κέντρο της Αθήνας, από την περασμένη εβδομάδα έχει πια ορφανέψει. Κι αν δεν κάνω λάθος, ο θείος Αριστείδης είναι πολύ πιθανόν εκείνος που τραβάει τελευταίος την πόρτα πίσω του.

Γονείς του ήταν ο Σταύρος και η Ελένη (φωτογραφία), το γένος Παπακωνσταντή από το Μελιδόνι. Ο παππούς του από την πλευρά του πατέρα του, του οποίου το όνομα και το επώνυμο συνέχισε, είχε παντρευτεί την Αννίκα, την αγαπημένη του γιαγιά, που στη συνέχεια διαίωσσε το όνομά της με τη δικιά του Αννούλα. Η γιαγιά Αννίκα ήταν μια από τις εννιά κόρες του εμπόρου Εμμανουήλ Παπαδάκη, του επονομαζόμενου και Παπαδάκου, που είχε παντρευτεί την Ιταλίδα Ελέγκυ, το γένος Santantonio.

Εξησε χαρούμενα παιδικά χρόνια. Φύλακας άγγελος και πρότυπό του του ήταν η γιαγιά του, από την οποία και αποκόμισε την αισιόδοξη διάθεση και το χιούμορ που τον χαρακτήριζε μια ζωή. Είχε προλάβει να πει πολλά γι' αυτήν στην αειμνήστη Μαρία Τσιριμονάκη. Στη γιαγιά του αυτή κατέφευγε πάντα για όποιο μικρό και μεγάλο παράπονο, όπως ότι οι συμμαθητές του τον κοροΐδευαν για το μεγάλο του κεφάλι και τα στρουμπουλά μάγουλα. Κι εκείνη, με την απίστευτη θυμοσοφία και παιδαγωγική της, τον είχε καθησυχάσει, λέγοντάς του ότι μόνο σ' ένα μεγάλο κεφάλι θα μπορούσε να χωρέσει τόσο πολύ μυαλό. Στη φωτογραφία αριστερά οι γονείς του Σταύρος και Ελένη μαζί με το ζευγάρι γυναικαδελφών Μαρίας και Εμμανουήλ Ψιμικού (παππούδων του συντάκτη της στήλης).

Εξησε χαρούμενα παιδικά χρόνια. Φύλακας άγγελος και πρότυπό του του ήταν η γιαγιά του, από την οποία και αποκόμισε την αισιόδοξη διάθεση και το χιούμορ που τον χαρακτήριζε μια ζωή. Είχε προλάβει να πει πολλά γι' αυτήν στην αειμνήστη Μαρία Τσιριμονάκη. Στη γιαγιά του αυτή κατέφευγε πάντα για όποιο μικρό και μεγάλο παράπονο, όπως ότι οι συμμαθητές του τον κοροΐδευαν για το μεγάλο του κεφάλι και τα στρουμπουλά μάγουλα. Κι εκείνη, με την απίστευτη θυμοσοφία και παιδαγωγική της, τον είχε καθησυχάσει, λέγοντάς του ότι μόνο σ' ένα μεγάλο κεφάλι θα μπορούσε να χωρέσει τόσο πολύ μυαλό. Στη φωτογραφία αριστερά οι γονείς του Σταύρος και Ελένη μαζί με το ζευγάρι γυναικαδελφών Μαρίας και Εμμανουήλ Ψιμικού (παππούδων του συντάκτη της στήλης).

Αποφοίτησε απ' αυτό το 1946, όντας συμμαθητής με 46 ακόμα αγόρια και κορίτσια της Κατοχής, μεταξύ των οποίων τον Μανό Ασρινό, την Ελένη Καούνη, τον Μάρκο Πολιουδάκη, τον Χρίστο Μακρή και τον Ηρακλή Σκευάκη. Όλοι τους ανέβασαν πνευματικά και επαγγελματικά το Ρέθυμνο και στην ώριμη ηλικία τους φρόντισαν ν' αφήσουν σ' αυτό και το υλικό τους αποτύπωμα, με τη διαμόρφωση ενός από τους ωραιότερους υπαίθριους χώρους της πόλης, της πλατεϊούλας 25^{ης} Μαρτίου, πίσω από το Δημαρχείο, με την κρίση, την αροκάρια και τις νεραντζιές της.

Η γιαγιά είχε βέβαια δικίο, το Αριστεϊδάκι της είχε αυξημένη νοημοσύνη, τέτοια και τόση που θα λιγότερο που θα περίμενε κανείς θα ήταν να συνεχίσει τις σπουδές του σε ακαδημαϊκό επίπεδο, μετά το εξάτισιο Γυμνάσιο.

Οικονομικοί λόγοι δεν του επέτρεψαν περαιτέρω σπουδές, οπότε υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία και έδωσε εξετάσεις, περνώντας στη σχολή του Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών της Ελλάδας. Στον τότε πανίσχυρο ΟΤΕ ο Αριστείδης Λιαναντωνάκης έφτασε μέχρι τον βαθμό του τομεάρχη, χαρακτηριζόμενος σ' όλα του τα πόστα από εργατικότητα, μεθοδικότητα και επινοητικότητα. Στη φωτογραφία των νεοσύλλεκτων στην Κόρινθο το 1951 τον βλέπουμε κουρεμένο «εν χρω» κάτω αριστερά, μαζί με τους Μανό Ασρινό, Μανόλη Μπυρλιράκη, Γιώργο Πετουσόκη, Μιχάλη Παπαδαντωνάκη, Παναγιώτη Πολύζο, Πέτρο Λαγουδάκη και Γιάννη Σηφογιαννάκη.

Ο ανήσυχος χαρακτήρας του τον είχε ωθήσει να μάθει από μικρός την αγγλική γλώσσα, εφόδιο που του εξασφάλισε μια παράλληλη και εξίσου ικανοποιητική επαγγελματική καριέρα. Εν τω μεταξύ συνέδεσε τη ζωή του με την Μαρίκα Μπυρλιράκη από το Σπήλι, κι έκαναν δυο κορίτσια, την Ελένη και την Άννα (στη φωτογραφία οδούση των καλεσμένων της βάπτισης στην Παναγία Μυριοκεφάλων, τότε που ο αμαξιτός δεν έφτανε στο χωριό. Η μητέρα του Αριστείδη, Ελένη, είναι η δεύτερη από αριστερά). Στην επιλογή του αυτή για τον γάμο του έδειξε κι εκείνη την ανοιχτοσύνη του μυαλού και του χαρακτήρα του. Η Μαρίκα του δεν ήταν μια συνηθισμένη νοικοκυρά, κλεισμένη στο σπίτι της, όπως οι περισσότερες τότε Ρεθεμνιώτισσες, σε πολλές από τις οποίες δεν επιτρεπόταν η ασυνόδευτη έξοδος απ' αυτό και που ορισμένων οι σύζυγοι ήταν εκείνοι που έκαναν ακόμα και τα ψώνια του σπιτιού τους οι ίδιοι. Η Μαρίκα ήταν μια δυναμική γυναίκα, που συμμετείχε στα κοινά του Ρεθύμνου, μαζί με εξίσου δραστήριες και μεγαλύτερες της κυρίες, όπως η Μαρία Τσιριμονάκη, η Φανή Παπαδουράκη και η Κατίνα Χαλκιαδάκη. Να σημειώσουμε ότι η Μαρίκα μεταξύ άλλων έχει δωρίσει μια αξιόλογη συλλογή δαντελών στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο.

Μόλις τα παιδιά μεγάλωσαν, ο Αριστείδης κι η Μαρίκα πήραν τη μεγάλη απόφαση, υπαγορευμένη και από συγκυρίες, και μετοίκησαν στην Αθήνα. Ακόμα και η περιοχή που εγκαταστάθηκαν εκεί είχε τον οραματισμό της. Την εποχή που οι Κρητικοί εγκαθίσταντο στο Περιστέρι, στην Αγία Βαρβάρα και στην Πετρούπολη, εκείνοι επέλεξαν την αραϊκοαποικισμένη Καλαμάκι, που στη συνέχεια εξελίχθηκε σε μια από τις πιο όμορφες συνοικίες του αττικού άστεως. Έτσι τα παιδιά μπόρεσαν να σπουδάσουν απρόσκοπτα κι ο πατέρας τους ν' αναπτύξει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του, που μπορούν να συμπεριληφθούν στον όρο καινοτομία. Στη φωτογραφία από το Ρέθυμνο της δεκαετίας του 1960 τα δύο μικρά κοριτσάκια είναι οι κόρες τους Ελένη και Άννα (το άλλο κορίτσι είναι η Λίνα Μαράκη και το αγόρι ο υπογραφεύμενος).

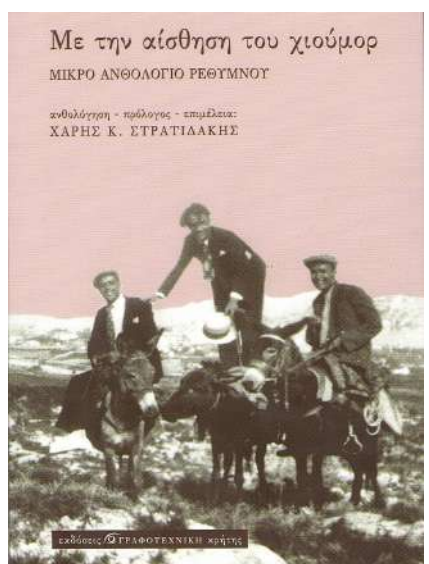
Ζώντας έκτοτε στην Αθήνα, δεν ξέχασε ποτέ τον γενέθλιο τόπο. Κάθε καλοκαίρι βρισκόταν για πολλούς μήνες στην Κρήτη, ξεκαλοκαιριάζοντας στο γυναικοχώρι, το δροσόλουστο Σπήλι, και συμμετέχοντας σ' όλες τις πνευματικές εκδηλώσεις του Ρεθύμνου, αφού μάλιστα οδηγούσε ακόμα και σε πολύ προχωρημένη ηλικία. Χάρηκε τους γάμους των κοριτσιών του και την ανατροφή τριών εγγονακιών και κατάφερε να ξεπεράσει ένα σοβαρότατο πρόβλημα υγείας με όπλο την αισιόδοξία του και την αγάπη των δικών του. Ο γιατρός που τον εγχείρησε, ο μόνος τελικά που δέχτηκε να το κάνει, έπαιρνε παροτρύνσεις και θάρρος από τον ίδιο τον ασθενή του. Στη φωτογραφία τραπέζι της στιγμής στο γυναικοχώρι του Σπήλι με συγγενείς, αρκετά μετά την κρίσιμη εγχείρηση.

Ο Αριστείδης Λιαναντωνάκης ευχαριστήθηκε τη ζωή επί 98 συναπτά έτη, αγαπημένος κι αγαπητός, πράος και πρόσχαρος. Εξησε τον «βίον τον καλόν» και θα τον θυμόμαστε πάντα με το χαμόγελο στο πρόσωπο, με τις παραστατικές διηγήσεις του και με αστείρευτη αισιόδοξία του για τη ζωή.

Δεν τον θρηνήσαμε αλλά τον συνοδεύσαμε στην πορεία του προς το επέκεινα, ψιθυρίζοντας μέσα μας το αγαπημένο του παιδικό άσμα, εκείνο που του τραγουδάγε η Αννίκα του: Di me perque. Di me perque. Non posse vivere cetanti te! (Πες μου γιατί δεν μπορώ να νικήσω εκείνον που προσπαθεί να σε αφανίσει) Ας είναι ελαφριά, θωπευτική η ρεθεμνιώτικη γη που τον σκέπασε κι η μνήμη του ας παραμείνει μακρά! (Στη φωτογραφία η προγιαγιά του Ελένη Σανταντόνιο, που είχε ναουρίσει, πρώτη αυτή, τη μητέρα του με το τραγουδάκι αυτό).

Πρόταση ανάγνωσης 1

Ένα σπουδαίο χαρακτηριστικό του Αριστείδη Λιαναντωνάκη ήταν το χιούμορ του, γεγονός που τον έκανε περιζήτητο στις παρέες. Το χάρισμα αυτό είχε πάρει από τη γιαγιά του Αννίκα, για τη σχέση της οποίας με τον αυστηρό κατά τα άλλα συνονομάτο του παππού είχε διηγηθεί πολλά στην Μαρία Τσιριμονάκη (στο βιβλίο της «Ρεθεμνιώτες»). Δύο σχετικές ιστορίες έχω περιλάβει στο βιβλίο μου «Με την αίσθηση του χιούμορ» και παραθέτω εδώ: «Η γιαγιά μου ήταν ο μόνος λαϊκός άνθρωπος ανάμεσα στις εννιά αδελφές. Εύθυμος και εκδηλωτικός χαρακτήρας, σε αντίθεση με τον παππού μου που ήταν σοβαρός, λιγόλογος, βαρύς... Όταν ο κύριος Αριστείδης, απηυδισμένος από την τόσο συχνή παρουσία της μοδίστρας στο σπίτι και στο τραπέζι του, ετόλμησε να διαμαρτυρηθεί, επήρξε μίαν απάντηση με αποστομωτική λογική: - «Ελα τώρα, Αριστεϊδάκη, είχα τα κουμπιά, είχα την κλωστή, είχα την βελόνα. Να μην πάρω λίγο φόδρα και το ύφασμα που μ' άρεσε, να φωνάξω την κυρία Σοφία να μου ράψει ένα φορεματάκι;» Κάτι παρόμοιο γινότανε κάθε φορά όταν ο παππούς μου ύψωνε τη φωνή. Θελά του πει: -Ελα, τώρα, Αριστεϊδάκη, εμένα τα λες αυτά; Δε θυμάσαι όταν είμαστε αρραβωνιασμένοι τα γλυκόλογα που μού λεγες...»

Πρόταση ανάγνωσης 2

«...Η πραγματική αξία της γιαγιάς μου φάνηκε όταν ο γιος της ο Σταύρος - ο πατέρας μου - παντρεύτηκε μια πλούσια και ωραία χωριατοπούλα - τη μητέρα μου. Η πεθερά Αννίκα ανάλαβε με λεπτότητα και εξυπνάδα την εκπαίδευση της νεαρής νύφης, για να μπορέσει να μπει με αξιοπρέπεια στην τόσο δύσκολη ρεθεμνιώτικη κοινωνία. Επρόσχε πολύ να μη θεωρήσει η νεαρή νύφη ότι της επιβάλλει τίποτα, αλλά χρησιμοποιώντας εκφράσεις μεταξύ αστειού και σοβαρού. Υποδείκνυε, χωρίς να πικραίνει. Με την αλληλεγγύη που χαρακτήριζε τότε την κρητική οικογένεια, σχεδόν αμέσως μετά τον γάμο του πατέρα μου ήρθε από το Μελιδόνι η απάντρευτη αδελφή της μητέρας μου, για να παντρευτεί κι αυτή «στη χώρα», όπως εδικοιούταν και της άξιζε. Η γιαγιά μου αγκάλιασε και τις δύο νεαρές γυναίκες με την ίδια στοργή. Τις συνόδευε σαν κόρες αγαπημένες στον κινηματογράφο. Και καθώς τις έβλεπε να κάθονται βουβές, περιμένοντας ν' αρχίσει το έργο, τους έλεγε: - Μιλάτε, χαμογελάτε η μια στην άλλη, γιατί σας κοιτάζουμε. - Και τι να λέμε, ρωτούσαν εκείνες με απορία. - Η μια θα λέει μα χαμόγελο στην άλλη άλφα, βήτα, γάμα, δέλτα και η άλλη θ' απαντά το ίδιο χαμογελαστά έψιλον, ζήτα, ήτα, θήτα!»